

Az egykori szigorított zárka a szamosújvári börtönben (1996)

FOLYTATÁS A 7. OLDALRÓL

Jilaván 1959. augusztus 7-én éjjel bevagoníroztak, s irány a Brăilai Nagysziget... Fullasztó melegben vagoníroztak be, s két napig étlen-szomjan utaztunk, míg 1959. augusztus 9-én megérkeztünk Brăilára. Rengeteg ór, fegyveres katona, csaholó-vonító kutyá vett körül, az örök kiabáltak. Kiszédtek a vagonból, beraktak egy nagy uszályba, s akkor igyad a Duna vizét... Az volt a Dunában elég... Egyszerre ezer embert vittek a szigetre. Délután négy óra tájban érkeztünk meg Stoinești-re. A kikötő és a kolónia neve is ugyanaz: Stoinești. Kiszálltunk az uszályból s vagy négy kilométert gyalogoltunk a táborig. El voltunk csigázva, a táborban megint nekiestünk a víznek... Aztán ne félj... volt ott betegség... Gyógyszert semmit nem adtak, valahogy csak helyrejtünk. Körülbelül egy hétig nem vittek ki munkára, bent maradtunk, élveztük a napot, a levegőt Jilava után.

Aztán elkezdődött a gátépítés. Naponta fejenként 3,2 köbméter földet kellett kiásni, s talicskával felvinni a gát tetejére. De egyre gyengébb lett az étel, egyre vadabbak lettek az örök, egyre jobban verték a jónépet. Az esti földmérésnél, ha nem végezték el a normát, már tudtad, hogy a kapunál jelentkezni kell... Este a kapunál ugyanis brigádok szerint olvasták a neveket: egyes brigád, Popescu, Ionescu, Kovács, Kiss... Kiállni! Aztán attól függően, hogy ki mennyivel maradt el, volt, aki tizenötöt, volt, aki huszonötöt... Az örök pedig ezzel szórakoztak. Az is előfordult, hogy az emberek reggel négy órakor még jöttek be sírva, annyian voltak a kapunál, akik nem tudták teljesíteni a normát... Az utolsó idős emberek voltak, nem tudták elvégezni a kiszabott normát. Szegény öregek...

– Botokkal ütötték az embereket?

– Inkább gumibotokkal. Le kellett tolni a nadrágot, az em-

ber fenekére reaterítették egy víz-es lepedőt, s ütötték...

– Az örök egész éjjel ráértek a verésre?

– Ez volt a szórakozásuk! S amikor elfáradtak, váltották egymást, mert ez ugye, nehéz munka volt. Az ezer rabból három-négy száz is kapott egy-egy este, illetve éjjel! Ugye, a börtönnek szerződése volt a mezőgazdasági minisztériummal, hogy ennyi s ennyi rab után ennyi s ennyi földgátat kell építeni, naponta ennyit s ennyit kellett nőjön a gát. A termőföldek egyébként kitűnő minőségűek voltak, azokat kellett megvédeni a gátak az áradás ellen. Voltak olyan helyek, ahol csak nyolc-kilenc méter magas gátat kellett építeni, de máshol ennél sokkal magasabbra kellett rakni. A gát alja negyven méter széles volt, a teteje hat méter. A Duna felőli oldala lankásan menedékes volt, a szárazföld felőli oldala pedig egy kicsit meredekebb. De nem csak felhordtuk a földet, s aztán azal kész, hanem szépen el kellett mérre simítani, a traktorok éjjel-nappal jártak rajta, s taposták, hogy legyen minél keményebb. Sok keserves munka, sok könny, vér, izzadság és emberélet van azokban a gátakban. Szerencsénk volt Frunda bácsival. Frunda György édesapja, Frunda Károly bácsi is politikai fogolytársunk volt. Szegény, örökké csalt a javunkra, örökké nagyobb mennyiségű földet írt be, mint amennyit teljesítettünk. A végén már nem is volt annyi gát, mint amennyit az ő nyilvántartása szerint felépítettünk... Amikor például menetoszlopban a gát tetején valamelyik munkahelyünk felé tartottunk, s szembejött egy-egy ilyen semiliber, félszabad közjogi, az örök elkiáltották: Toată lumea culcat, cu fața la pământ! (Mindenki hasra, arccal a föld felé!) Ezek a közjogiak tolvajok s gyilkosok voltak, de bizonyos körzetben szabadon mozoghattak, ezért úgy nevezték őket, hogy semiliber, azaz félszabad. Nos, amikor az örök elkiáltották, hogy: Feküdj, arccal a föld felé!, akkor ezer embernek hasra kellett vágódni, s a csíkos ruhát a fejé-

re húznia, míg a domnul deținut semiliber, a félszabad közjogi elítélt úr elhaladt... Ennyit ért a gyilkossal szemben a politikai fogoly...

Egyszer két hétre elvittek egy Bândoiu nevezetű kolóniára, ahol kapálni kellett. Aztán voltam Piatra Frecăței-en és Grădinán, itt mezőgazdasági munkákat végeztünk, mert a gát már meg volt építve. Stoinești térségében állítólag hetven kilométernyi gátrendszer volt, amelynek egy részét mi építettük. Miután a gátat befejeztük, a mezőn dolgoztattak. Hát úgy képzeljétek el, hogy a kukorica az első kapáláznál húsz-huszonöt centi magas volt, s a nád egy-két méter... Ki sem látszottunk belőle, úgy felnőtte... Amikor az a sok kapás végigment, olyan gyönyörű kukoricatáblák bújnak elő, hogy le a kalappal. Persze, kemény őrőség volt, körös-körül fegyveres katonák jöttek-mentek, mások hátulról hajtották az embereket. De a norma ott is nagy

volt. Négy embernek egy hektárt kellett megkapálnia.

– Mennyi idő alatt?

– Egy nap alatt.

– Egy nap alatt egy hektárt?!

– Ennyi volt a norma: egy embernek negyed hektár naponta. S ha az első tíz kiért a föld végére, azok kaptak vizet, aki pedig nem ért oda az első tízben, az nem kapott, hanem megfordult, s kezdte az új sort. Októberben megint jött Szamosújvárról ezerkétszáz ember. Nekik már nem volt hely a barakkokban, hanem egy juhakolban helyezték el őket. Fűzfakárokat vertek a földbe, azokat befönták ággal, s ez volt a szajván oldala. A juhtrágya s a kóst maradéka még ott volt a földön. Akkor került oda Gyertyánosi Csaba, a bátyja, Gabi és Sándor Csaba. De ahogy a tél beállt, ott már nem lehetett élni, ezért sokat elvittek Peripravára nádvágni. Azzal vezették félre őket, hogy jelentkezzenek, akik vissza akarnak menni a börtönbe. Mert a börtönben mégiscsak falak vannak körülöttem és nem nádból font kerítés, s

a fejed felett is tető áll. Kilóttek szerencsétlenekkel... Ott egész télen fűjt a crivăț, a jeges szél, az apró eső csontig hatolt, s az a ki tudja, milyen gyenge anyagból szőtt csíkos ruha... Abban biza megfagyunk.

– Nem adtak melegebb ruhát télire?

– Amikor ebben a csíkosban már nem lehetett élni, akkor adtak a katonaságtól kiselejtezett pufajkákat. Adtak katonasapkákat, amelyeknek a füleit lehajtottuk, csak az arcunk hegye volt kint, de az is fagyott meg, olyan hideg, metsző szél fűjt... Nem tudom, ha valaki tudja, mit jelent éhesnek lenni, illetve ha ki vagy éheztetve. Az emberek olyan éhesek voltak, hogy amikor tavasszal vittek ki dolgozni, a fűzfán egy levél sem maradt... Tépték le, s az ételbe vágták belé, hogy szaporítsa.

– Milyen íze volt a fűzfalapinak?...

– Nem tudom, mert én soha nem ettem meg. Amit adtak, azt megettem, de én sem fűzfalapot, sem gyökereket vagy egyebet nem ettem, kivéve a cukorrépat.

– Hogy lehetett ezt fizikailag kibírni?

– Hát én is súlyos beteg lettem, és bekerültem a konstancai kórházba. Az 1961-ben beütött leptospirozis Európa-szerte ritkaság számba menő betegségnek számított. Állítólag Romániában ilyen betegség már kilencven éve nem volt akkor, s a belügyiek is beszartak egy kicsit. Ugye, hogy a betegeket kezdték beszállítani a kórházba Konstancára. A civil kórháznak egyik szárnyát rabkórházzá alakították át, az ajtókra rácsokat raktak, az udvaron és bent, az ajtók előtt örök állottak, mi pedig a szép fehér ágyban aludhattunk. A főorvos, doamna Bakalbasa, Bakalbasa asszony dobrozdai török nemzetiségű doktornő volt, s mellette dolgoztak sora Sanda és sora Vera, vagyis Sanda és Vera nővér. A legfiatalabb voltam a betegek között. A doktornő is, a nővérek is nagyon rendesek voltak. Már nem tudom pontosan, hogy Sanda vagy Vera, Brassóban volt ápolónő valamikor, s megkérdezte: De unde ești, băiete? (Honnan vagy, fiú?) Mondtam, hogy Sepsiszentgyörgyről. Amikor aztán hozta a lázmérőt, örökké egy-egy csoki is került a hónom alá... Ott fűrdtem meg először kilenc hónap után! Olyan fekete voltam,

Deltai kilátás. Útban Periprava felé a Chilia ágon a Călimănești fedélzetén (1996)

mint az üszök. Hát azelőtt hol fűrdjél? Tudjátok, hogy mosakodtunk a szigeti táborban? Egy csészeből egy-egy kicsit csorrantottunk a kezünkre s az arcunkra, s ennyi volt az egész. Két hétig voltam a konstancai kórházban, s vissza kellett volna, hogy menjek Piatra Frecăței-re. De Sanda vagy Vera, valemelyikük úgy eltüntetete a kórlapomat, hogy sehol nem találták. Jött a rabszállító kocsi, de az nem várható órák hosszat az ajtó előtt, hanem gyorsan fel kellett szállni, s már indult is. Az én kórlapomat pedig sehol nem találták, úgyhogy még egy hetet maradhattam.

1961-ben karácsony nagy-szombatja estéjén jött egy rabszállító kocsi, kivitték a város széléig, ott átültettek egy traktorútánfutóra. Stai jos! (*Ülj le!*), s mindenki le kellett üljön. Örökkel, kutyákkal vettek körbe. A Măcin hegységen keresztül azt sem tudom, mikor értünk Piatra Frecăței-re. Ott betettek egy nagy, vizes hodályba, egész éjjel álltunk egyik lábunkról a másikra, mert le sem lehetett ülni. Reggel felsorakoztattak, s levittek Stoinești-re, tiszta gyalog. Vagy húsz kilométer a távolság. Mire leértünk Stoinești-re, az örök már jól berúgtak, mert nekik karácsony volt. Nekünk estek, jól elpüfölték, s a sárba belekevertek. A kapu előtt legalább félméteres sár, pocsolya volt. Mindenünket kiöntötték a sárba, mindent belekevertek, s akkor ki kellett válogassuk. Én úgy voltam nyilván tartva, mint tifuszos: febrá tifoidă A. De nem voltam én tifuszos, csak nagyon meghültem volt, s a lázam magasra ugrott. Onnan aztán felvittek Salciára, s ott összegyűjtöttek egy szerelvényre valót. Egy nagy barakkban egymás hegyén-hátán voltunk. Az emberek már nem bírták a sanyargatást, s a brigádosokat, akik embertelenebbek voltak az ellenünk betanított farkaskutyáknál, a jónép agyfőbe verte. A brigádosok is elítéltek voltak, akik egy darab kenyérért képesek voltak a halálba kergetni az embereket. Az örök pedig röhögtek a markukba, mert az ő munkájukat elvégezték a brigádosok. Aztán egész éjjel kötözték a sebesülteket, reggel úgy néztek ki, mint a mikulások, úgy be voltak fászlizva.

Grădina volt egy szász orvos, úgy hívták domnul dr. Romitan (*Romitan doktor úr*). Én észrevettem, hogy úgy sajnál. Lehet, neki is volt egy olyan kölykecskéje, mint én. Mondtam neki, hogy meghültem erősen, és betett az infirmériára, ahol Páskándi Gézával aludtam egy ágyban. Általában megmérték a lázadat, és annak alapján mondták, hogy maradsz vagy mész ki dolgozni. Mit csinálunk most, Géza? Azt mondja, semmi gond. Éppen hozták a forró teát, bele tettük a lázmérőt, és olyan lázunk volt, hogy le a kalappal...

– Végül Szamosújvárról szabadultál...

– Szamosújváron az 59-es szobába zártak be, az első emeleten. Egy idő után felkerültem a felső emeletre, a 83-asba, ahol katonatisztekkel voltam egy szobában. Aztán addig koslattam, amíg elkértem magam onnan. Hát mit keressek én ott annyi hetvenéves tábornok között? Aztán a gyárban sokat kellett dolgozni, de legalább mozoghattam, csinálhattam valamit, aminek tudtam örüvendeni. Ott találkoztam négy év után először Bordás Attilával, Molnár Bélával, Jancsó Sanyival. S legalább a műhelyben meleg volt, mert serlakkal dolgoz-

tunk, s a bútortárolóban a lakkal, de egyébként sem lehet hidegben dolgozni. Jött Mihálcea, a gyárparancsnok, ez a másik gyilkos. Úgy hívtuk, hogy Bálbaitu', Dadogó, mert örökké makogott. Azt mondta: Ia-ia-ia deschide u-u-uşa! (*Nyi-nyi-nyitsd ki az a-ajlót!*) Kézből úgy be kellett pászítsuk az ajtókat s a fiókokat, hogy amikor kinyitottuk, s ő a csizmájával berúgta, ha a két fiók nem szökött szembe veled, a széklábbal már kaptad is a verést... Szamosújváron vagy két évet voltam, ebből hat-hét hónapot cellán. Alig vártam, hogy kikerüljek a gyárba, mert már kőlyökkoromban szerettem a fűrás-faragást.

– Milyen volt a szamosújvári börtön?

– Olyan is volt, hogy télen például elzárták a fűtést. Fagyunk meg a jéghideg cellákban. Nyáron aztán, amikor kint is tűzött a nap, teljes gőzzel fűtöttek. Fulladtunk

a csizmával a tarkómra lépett, a másik a lábamra, s egy harmadik a cseberhordó bottal elkezdte verni a fenekemet. Amikor megkaptam az adagot, vigyázzba kellett vágjam magam. Ia raportează tovarășului plutonier, ce ai făcut? (*Jelentést az őrmester elvtársnak, mit tettél?*) Mi a francot jelentetek?, hát magyarul beszélgettünk, ennyi volt az egész. Jelentem, semmit nem tettem. Nu? Nem? Futu-ți dumnezeul mății de banditi! (*B... az anyád istenit, te bandita!*), s avval nyakszirten vágott, a másik pedig gyomorszájon. Ia raportează tovarășului sergent, ce ai făcut! (*Jelentést a szakaszvezető elvtársnak, mit tettél?*) Jelentem, semmit... S arra megint megcsaptak. Nyakszirten, gyomorszájon, májon... Örökké a májunkat célozták, hogy fájjon... Ketten-hárman püföltek, s a többiek körben állva röhögtek...

– Micsoda embertelenség...

– Mondjak mást is? Volt úgy,

lám csapott volna belém, oldalba vágta Attilát, de úgy, hogy megnyekkent belé. Mi bajod, te Csaba? Mi lelt?! Hát, mondom neki, nem figyelted azt a pasast? Melyiket? Azt ne, amelyik cipeleli a bőrröndöt! Mi van vele? Hát nem ismered meg? Lae Chioru', Bunea őrmester. Nem emlékszel?! Az az istent... Csakugyan ő volt!... Odamentünk hozzá: Adjon isten jó estét, Bunea úr... Meglepődött, nem ismert meg, nem tudta kik vagyunk s mit akarunk. Mondom neki: Emlékszik még Szamosújvárra? Emlékszik még, hogyan engedte ránk a fürdőben hol a forró, hol a jéghideg vizet? Hogy segítsünk, hát akkor bemutatkozunk: Én vagyok Jancsó Csaba, ő pedig Bordás Attila. De az úgy beszart... Vai, să trăiți băieți!..., ce mai faceți băieți?... (*Jaj, Isten éltesse, fiúk!...*) Így vagytok, fiúk?... Így báieți, úgy báieți. Kérdjük tőle, hogy mi já-

gyon rossz volt, mert amikor engem legutóbb láttak a szüleim, egy pirosposzsgás, virgonc kicsi gyermek, igazi gimnazista voltam. Amikor aztán a börtönben szegény édesanyám meglátott egy ronda, kopott, rossz, foltos csikosban, kopacon, holtspadban, azt hiszem, vagyis nem hiszem, hanem biztosan tudom, hogy hazáig sirt szegény... Milyen érzésekkel megy haza a szülő, és mennyit fantáziálhat hazáig, amikor vele is pont olyan durvák voltak az örök, mint velünk.

– Azzal a különbséggel, hogy ő nem volt elítélve...

– Pontosan. Csak ez volt a különbség. De így beszéltek velük: Stai acolo măi! Stai acolo! (*Maradj ott, hé! Maradj ott!*) Így beszéltek, letegeztek apámékat, akik szerencsétlenek ott vártak órákig, amíg engem méltóztattak kihozni. Édesanyám németül jól beszélt, de románul nem nagyon tu-

A peripravai kényszermunkatábor udvara és romos épületeinek egyike (1996)

meg a hőségben, nem volt levegőnk. Egymást ötpercenként felváltva egy-egy lepedővel legyeztük a cellaajtónál, illetve az ablaknál, hogy legalább mozduljon a levegő. Amikor kérdeztük, hogy nyáron miért fűtenek, örökké azzal vágta száján: Deținutul are dreptul la căldură! (*Az elítéltnék joga van a meleghez!*) Olyan is volt, hogy az esti számolás után, amikor tehát már lefeküdtünk, s elaludtunk volna, az örök elkezdtek szórakozni. Volt a cellánkban egy regáti öreg román. Amikor egyszer visszamentünk a sétáról, észrevettem, hogy a tarisznyám nem úgy van, ahogy én hagytam. Kinyitottam, s láttam, hogy valaki két csomag szivaramat ellopta. Rögtön szóltam az öregnek, hogy miért tette, mert biztos voltam benne, hogy ő lopta el. De ő elkezdett az ajtón dörömbölni, hogy: Vreau să ies la raport! (*Ki akarok menni jelentésre!*) Kiengedték. Azt mondta odakint az öreg: Jancsó magyarul beszélget, s valamit szervezkedik... Hát persze, hogy magyarul beszélgettünk egymás között mi, magyarok. No, este a számolás után jöttek az örök: Jonkszo, afară! (*Jancsó, kifelé!*) A folyosón volt egy alacsony fapad. Pe calul bălan! (*Lóra!*) Hasra kellett feküdnöm, az egyik ór

hogy le kellett guggolni, s a két kezemet a bokámhoz bilincselték. Akkor oldalt feltettek egy asztalra, s forgattak. Ahogy forogtam, sorban úgy vágta egyet-egyvet gumibottal a fenekembe. Olyan is volt, hogy az ór ráparancsolt a rabra, a politikai elítéltre: În genunchi! (*Térdre!*) Cască gura! (*Tátsd ki a szád!*) S belepisilt a rab szájába... De ezeket jobb, ha nem is mondom el, még kitalációnak veszi valaki...

– S az itt tanult szakmát, az asztalosmesterséget folytattad?

– Igen. Hát Szamosújváron diplomát is adtak arról, hogy az asztalosmesterségben képesítettem magam. Itthon, Szentgyörgyön egy nagyon rendes ember, Szakál Károly faipari mérnök jóvoltából felvettek majdnem mindenikünket, akik Szamosújvárról szabadultunk. Aztán beiratkoztam a középiskolába, estibe, majd elvégeztem a faipari technikumot, majd a szentgyörgyi bútorgyárban dolgoztam.

Egyik este Bordás Attilával hazafelé mentünk Szentgyörgyön. Jókedvűnk volt, valamin éppen neveltünk. Egyszer csak elmegy mellettünk egy alak, kis bőrrönddel. Oda se figyeltünk. Aztán mintha vil-

ratban Sepsiszentgyörgyön? Azt mondja, a fiát hozta ide iskolába, s most siet az állomásra, nehogy lekésse a vonatot. Elkísérjük, Bunea úr! Jaj, nem szükséges, köszönöm, nem szükséges!... fiúk... De az valósággal bele volt sápadva, fogta a bőrröndjét, s hátrált, egyre hátrált, hajlongott, közben éltetett minket az istennel. Köszönjük a jókívánságait, Bunea úr, de tényleg elkísérjük, nehogy elveszen Sepsiszentgyörgyön. Különb is kitelik a húsz évünkéből... Elkísértük az állomásig, de az valósággal sirt, prűnyögött, pedig a kutya akarta bántani a szerencsétlent... A szamosújvári nagylegényt... Aztán a vasútállomáson elbúcsúztunk tőle: Is-ten magával, Bunea úr, aztán máskor is verje a rabokat, s engedje rájuk a forró vizet... De az úgy odavolt: Să trăiți, băieți, vai, băieți... Hazafelé egyet röhögöttünk Attilával...

– A családdal lehetett tartani a kapcsolatot?

– Nagykánán egy évben két beszélő volt, tehát minden hat hónapban egy. Egy évben egyszer beszéltem édesapámmal s egyszer édesanyámmal. Nem tudom, ez a beszélő jó-e vagy rossz. Én azt hiszem, hogy na-

dott. De csak románul szabadott akkor beszélni. Az utolsó beszélőn én már elég jól tudtam románul, ellenben szegény anyám nem nagyon értette, mit mondok. A végén aztán hirtelen átnyúltam: Kezit csókolom, édesanyám!, s kezet csókoltam neki. Mikor kilépett az ajtón, s én a másikon, engem úgy megdöngöttek, mint a lovat. Ce ți-am spus, banditu! (*Mit mondtam neked, te bandita?*) Mit mondtál anyádnak? Azt, hogy: Sărut mămăna, mamă. (*Kezit csókolom, édesanyám.*) Nu știi să spui românește?! (*Románul nem tudod mondani?!*) Aztán megszakadt minden kapcsolat a szüleimmel.

– Mostani fejjel ugyanígy cselekednél?

– Nem bántam meg, hogy megalakítottuk a SZIT-et. Ugyanezt végig csinálnám, csak nem így, hanem sokkal okosabban. Olyan emberekkel találkoztam, hogy a civil életben még a lábuk nyomát sem simogathattam volna meg. Menynyi fáin ember, értelmiségi volt odabent. Én azt mondtam, ha leülöm az egészset, akkor is hazamegyek, mert apámékat meg kell, hogy lássam. Hát ez tartotta bennem a lelket, és persze, jókedvű, optimista természetem.

Súlyos börtönévek a szabadságvágyért

Váncsa Árpád: csak áldozatok lehettünk...

A kommunista rendszer politikai rendőrsége, a Securitate válogatás nélkül lecsapott mindenkire, aki egy kicsit is gyanús-nak tűnt számára. Váncsa Árpád egyike volt azon fiataloknak, akit a Bihar, Érmellék és Szatmár vidékére kiterjedő Szabadságra Vágyó Ifjak Szervezetének (SZVISZ) tagjaként alig tizenkilenc évesen tartóztattak le 1961. január 12-én Sepsiszentgyörgyön. A SZVISZ-perben helyezték vád alá, elsősorban a házkutatás során megtalált versei, írásai miatt. A kolozsvári Katonai Bíróság mondta ki felette a hat év börtönbüntetésről szóló ítéletet a Nagyváradon megtartott tárgyaláson. Váncsa Árpád Románia hírhedt börtönéből, Jilaváról szabadult 1963. január 18-án.

PAPP ANNAMÁRIA

– Kilencedikes építészeti szakiskolás diák voltam 1956-ban Nagyváradon. Egyszer csak jönnek a fiúk, hogy Magyarországon kitört a forradalom! Itt élt az egyik nagynéném, és amikor véget értek az órák, délután egyenesen hozzá szaladtam, hogy kapcsolja be a rádiót. Mindenki a budapesti rádiót hallgatta, hiszen Nagyvárad környékén kiválóan lehetett fogni. Most is a fülemben szól Beethoven *Egmont nyitánya*, amelyet a hírműsorok közben játszottak be. Ma is a kedvenceim közé tartozik. Az iskolában összegyűltünk, hogy vajon mit lehetne tenni ebben a helyzetben, át kellene szökni a határon, és segíteni a magyarországi forradalmároknak. Igen ám, de ezt csak beszéltük, mert igazából lehetőségünk nem volt rá. A forradalmat végül november 4-én szovjet túlerővel leverték, s akkor elhatároztuk: létrehozunk egy szervezetet, amelynek célja, hogy Erdélyt önálló, független állammá nyilvánítsuk, illetve a kommunista diktatúra ellen harcoljunk és kiűzzük az oroszokat. Ezek voltak nagyjából az elképzeléseink, hát tizen-négy évesek voltunk... Megalakítottunk tehát egy szervezetet, de valaki tudomást szerzett arról, hogy Nagyváradon létezik egy nálunknál sokkal nagyobb szervezet, a Domokos Mikéié, a Szabadságra Vágyó Ifjak Szervezete (SZVISZ). Felvettük hát velük a kapcsolatot, és a kettőből végül egy szervezet lett, így kerültünk mi a SZVISZ-be. Miután Nagyváradon elvégeztünk az iskolát, visszajöttünk Sepsiszentgyörgyre, itt tartóztattak le 1961-ben. Többek szerint a politikai rendőrség tudott a szer-

sek elképzelték, hogy felrobbantanak egy vonatot, amellyel jönnek a szovjet katonák... De ezek mind csak elképzelések voltak.

– Tehát akkor nem Nagyváradon, hanem már otthon, Sepsiszentgyörgyön tartóztatták le?

– Egy kis szentgyörgyi helyi üzemben dolgoztam, egyik nap bejött két fiatalember. Kérdezték, hogy én vagyok Váncsa Árpád?

Igen. Mondták, hogy szeretnének beszélni velem két szót, menjünk ki, mert itt zaj van. Kimentünk az ajtón. Tél volt, térdig érő hó. Közölték velem, hogy a múzeummal szemben van az autójuk, egy terepjáró IMZ, és üljünk be oda. Nem tudtam, hogy kik azok. Kedves úriembereknek látszottak. Hát mondtam, menjünk... Beültünk, beindították az autót, és egyenesen a Securitatéra vittek. Ennyi volt. Miután felvették a személynazonossági adataimat, arról érdeklődtek, hogy Nagyváradon vannak-e ismerőseim? Ők letartóztatták, de valójában nem tudták, hogy miért te-

MŰK

Hát nem kezdték, nem kezdhették újra, sem márciusban, sem azután. Tombol a bárgyú bosszú, s a félelem ott remeg az áradó Dunán.

Tavaszköszöntő hurrá-énekek recsegnek fentről nagy hangon. Plakátok ordítják álnokul: örüljünk, hogy ismét béke van.

Mert béke az van most Budapesten s hogy legyen, fegyőr s puskatus ügyel A Dunaparton tankok vonulnak hangjukra romos ház omlik el!

Mégis tavasz van, s tavaszok jönnek, nem fogy el soha tiszta medrük. Borzongva, félve, de friss erővel, egy márciusban újrakezdjük?

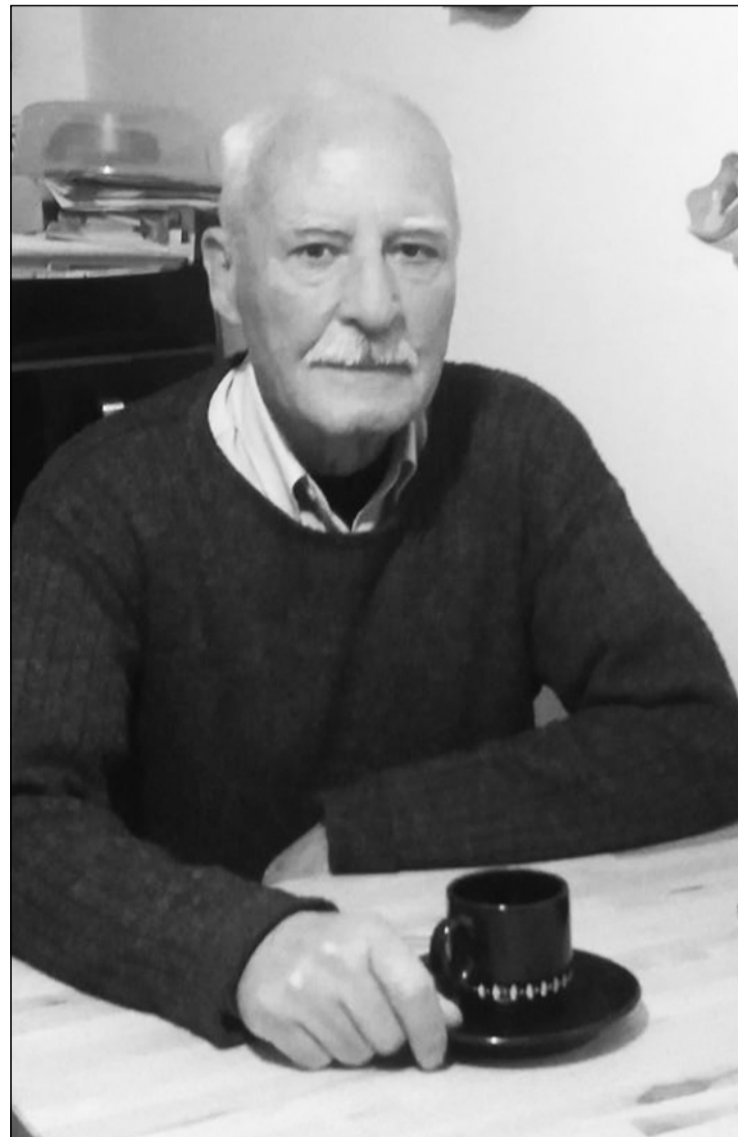
1957 áprilisa

vezetről, de mivel még nem voltunk nagykorúak, tizennyolc évesek, ezért akkor nem akartak letartóztatni. Másrészt úgy tudom, valaki közölünk át akart szökni a román-magyar határon, de elfogták, házkutatást tartottak nála, amelynek során bizonyos írásokat, névsorokat találtak, így ennek alapján felgöngyölítették a szervezetet.

– Elkövettek-e konkrétan valamit, hogy a hatóságoknak legyen okuk a megtorlásra?

– Tulajdonképpen a tevékenységünk csak az akarásban merült ki, és nem a tevékenységben. Mi szeretünk volna hőssé válni, de csak áldozatok lehettünk, mert nem volt lehetőségünk hőssé válni. Gyakorlatilag nem csináltunk semmit. Néhány versen, plakáttagasztáson, egy-két falfestésen kívül, hogy *Ki a ruszikkal!*, konkrétan nem tettünk semmit. Egye-

szik. Nekik jött a parancs, hogy Váncsa Árpádot csípjék nyakon, és küldjék Nagyváradra. Kérdezték, hogy Árpá mit csináltál? Magyarak voltak. Sepsiszentgyörgyön csak magyar szekusok voltak annak idején. Mire én, hogy nem csináltam semmit. Volt valami ellenséged Váradon?, mert el kell küldjünk oda... Akkor már nagyjából sejtettem, hogy miről van szó. Aztán elvittek a lakásomra, ahol házkutatást tartottak, amelynek során találtak egy-két kis füzetet különböző írásokkal, így azt lefoglalták. Akkor feltettek a kocsira, és elvittek Székelyudvarhelyre, ahol már fekete szemüveget kaptunk, mert ott is volt még egy szervezeti tag, s egymást nem volt szabad látnunk, hogy ne tudjunk egymásnak jelezni. Utána egy évig a fekete szemüveg nem került le rólunk, csak amikor a cellában voltunk. Még a végé-

Váncsa Árpád: „Tulajdonképpen tevékenységünk csak az akarásban merült ki”

re is fekete szemüveggel vittek. Aztán Udvarhelyről elszállítottak Vásárhelyre, ahol megint felvettek közülünk valakit, majd Nagyváradra szállítottak egy terepjáróval. A kihallgatások a Securitatén zajlottak: miután letartóztatták az embert, átkutatták, betették egy cellába, majd rendszeresen vitték kihallgatásra. Ez nagyjából három hónap alatt véget ért. Amíg a tárgyalásra került a sor, egy cellában ültünk egyedül vagy másodmagunkkal. Engem januárban tartóztattak le, és majd csak decemberben ítélték el. Ott ültünk ketten egy kis cellában, egy éven keresztül nem mentünk ki.

– Ön ellen pontosan mi volt a vád?

– Ellenem a fő vádpont az volt, hogy 1957 májusában MŰK címmel írtam egy verset, amit a bíróságon fel is olvastak. Nagyváradon a kolozsvári Katonai Törvényszék mondta ki feletünk az ítéletet. Én hat évet kaptam, ebből két év valamennyit ültem le, mivel 1963 januárjában kegyelemben részesítettek. Az ítélethirdetés után a nagyváradon börtönben voltam közel egy évet, onnan pedig Jilavára vittek.

– Miért MŰK?

– Leverték a magyar forradalmat, a csaták elültek, a sztrájkok a különböző üzemekben megszűntek, de volt egy olyan remény, hogy nem baj, jön a tavasz, és akkor újrakezdjük. Így köszöntek az emberek egymásnak, hogy: MŰK, azaz Márciusban újrakezdjük! Hát nem kezdték újra. Én ezt 1957 áprilisában írtam. Ez volt az a vers, amelyről azt gondolták, hogy hat évet megér. Ami azt illeti, meg is ér...

– Milyen emlékei maradtak a börtönről?

– A börtönt nem szabad megszépitni, mert rettenetes volt. Jilaván sok embert kivégeztek az ötvenes évek folyamán, de később változtak a viszonyok. Amint a kommunista párt egyre jobban érezte, hogy hatalma kikezdehetetlen, kezdte lazábbra fogni. Amikor én ott voltam, a legnagyobb büntetés az „izolarének” nevezett elkülönítő volt. Betették ide az embert két-három hétre, miközben nagyon kevés ételmelet adtak, egy priccsen kellett ülnie egy pohár vízzel. Hallottam nagyon súlyos esetekről, de én személyesen nem szenvedtem el ilyent. Jilaván körülbelül tízen voltunk a mi csoportunkból.

– Hatvan évvel a történetek után mit érez?

– Később elvittek munkaszolgálatra katonának. Ha most valaki megkérdezné, két év börtön ugyanazokkal az emberekkel, vagy két év katonaság, akkor gondolkodás nélkül az előbit választanám. De csakis azal a feltétellel, hogy ugyanazokkal az emberekkel legyek együtt. Mindezt annak következtében érzem így, mert a börtönben sok olyan emberrel találkoztam, akiket azóta is csodálok, szeretek. Sok rendkívüli, csodás embert ismertem meg, románokat és magyarokat egyaránt. Az az elit társaság, akivel az ember együtt van, könnyen elfeledteteti azt, hogy létezik egy kiabáló őrmester. Másképpen szólva, sokszor jobban számít az, hogy kikkel fogyszod el a vacsorát, mint az, hogy milyen vacsorát eszel.

Nagyváradon emlékhely a szabadságra vágyó fiatalok tiszteletére